XORJIY TIL TA'LIMIDA RAQAMLI HAMKORLIK VOSITALARI: TALABALARDA YETAKCHILIK VA MUSTAQIL QAROR QABUL QILISHNI SHAKLLANTIRISH

Risvayeva Charos Zaydilla qizi
O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti Quruqlikdagi qo'shinlar instituti, Milliy iftixor va harbiy-vatanparvarlik kafedrasi,Tillar sikli dotsenti, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
https://doi.org/10.5281/zenodo.23664995

Annotatsiya. Maqolada xorijiy tilni o'qitish jarayonida raqamli hamkorlik vositalarini qo'llash orqali talabalarda yetakchilik, mustaqil qaror qabul qilish va jamoaviy mas'uliyatni rivojlantirish masalalari yoritiladi. Yetakchilik o'quv guruhini boshqarish bilangina cheklanmay, fikrlarni tinglash, vazifalarni muvofiqlashtirish, dalillar asosida taklif berish va umumiy natija uchun javobgarlikni bo'lishish kabi amaliy ko'nikmalarni ham qamrab oladi. Ilmiy adabiyotlar sharhi va qiyosiy pedagogik tahlil asosida raqamli doskalar, interaktiv so'rovlar, o'yinlashtirilgan topshiriqlar, ta'limni boshqarish tizimlari va videokonferensiya vositalaridan foydalanish yo'llari ko'rib chiqiladi. Maqolada raqamli tengsizlik, ishtirok darajasidagi tafovutlar va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bilan bog'liq masalalar ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: xorijiy til ta'limi, raqamli hamkorlik, yetakchilik, mustaqil qaror qabul qilish, jamoaviy mas'uliyat, loyiha faoliyati, interaktiv platformalar, refleksiya.

Abstract. This article examines how digital collaboration tools can support the development of leadership, independent decision-making and shared responsibility in foreign language education. Leadership is considered not merely as directing a group, but also as listening to others, coordinating tasks, making evidence-based proposals and accepting responsibility for collective outcomes. Based on a narrative review of relevant literature and comparative pedagogical analysis, the article discusses digital noticeboards, interactive response systems, gamified activities, learning management systems and videoconferencing tools. The article also considers challenges associated with unequal digital access, differences in participation and the protection of personal data.

Keywords: foreign language education, digital collaboration, leadership, independent decision-making, shared responsibility, project work, interactive platforms, reflection.

KIRISH

Zamonaviy ta'limda talabaning muvaffaqiyati faqat fan bo'yicha bilimlarni egallashi bilan belgilanmaydi. O'quvchi va talabalar o'z fikrini asoslay olishi, turli qarashlarni taqqoslashi, muammoni jamoa bilan hal qilishi va qarorlarning oqibatini anglay olishi ham muhimdir. Bunday qobiliyatlar yetakchilik kompetensiyasining tarkibiy qismlari bo'lib, ularni dars jarayonidagi muntazam faoliyat orqali rivojlantirish mumkin.

Xorijiy til mashg'ulotlari bu borada alohida imkoniyatga ega: til o'rganish jarayonida talabalar savol berish, munozarada qatnashish, taklifni himoya qilish, kelishmovchilikni madaniyatli hal etish va jamoa nomidan taqdimot qilishga ehtiyoj sezadilar. Raqamli muhit esa fikr almashish va hamkorlikni

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

turli shakllarda tashkil etish, jarayonni qayd etish hamda har bir ishtirokchining hissasini kuzatish imkonini beradi.

Maqolaning maqsadi xorijiy til darslarida qo‘llaniladigan raqamli hamkorlik vositalarining yetakchilikni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish, ularni o‘quv vazifalari bilan uyg‘unlashtirish yo‘llarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

TADQIQOT METODLARI

Tadqiqot narrativ adabiyotlar sharhi va qiyosiy pedagogik tahlilga asoslandi. Texnologiyalar yordamida til o‘rgatish, raqamli hamkorlik, talaba faolligi va XXI asr ko‘nikmalariga oid ilmiy manbalar mazmunan ko‘rib chiqildi. Platformalar ular ta’minlaydigan muloqot shakli, hamkorlikni tashkil etish imkoniyati va yetakchilik ko‘nikmalarini mashq qilishga qo‘shadigan hissasi bo‘yicha tahlil qilindi.

Tahlilda to‘rtta asosiy jihatga e’tibor qaratildi: kommunikativ tashabbus; vazifalarni kelishib taqsimlash; dalillarga tayangan qaror qabul qilish; o‘z faoliyatini baholash va javobgarlik. Ushbu jihatlar maqoladagi pedagogik tahlil mezonlari hisoblanadi. Ish yangi tajriba-sinov natijalarini yoki statistik samaradorlik ko‘rsatkichlarini taqdim etmaydi; xulosalar mavjud ilmiy adabiyotlarni umumlashtirishga asoslangan.

NATIJALAR

Raqamli doskalar orqali fikrlarni birlashtirish

Padlet va umumiy elektron hujjatlar kabi vositalar talabalar g‘oyalarini bir joyga jamlash, ularni mavzular bo‘yicha guruhlash va guruh mahsulotini birgalikda yaratishga yordam beradi. Masalan, talabalar ingliz tilida ekologik muammo yoki madaniy merosni asrash mavzusida takliflar tayyorlab, dalillar bilan asoslaydilar. Guruh ichida muhokama boshqaruvchisi, ma’lumot izlovchi, til muharriri va taqdimotchi kabi vazifalar taqsimlanadi. Keyingi mashg‘ulotda rollar almashtirilsa, turli talabalar tashabbus ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Bunday yondashuvda o‘qituvchi faqat yakuniy mahsulotni emas, balki hamkorlik jarayonini ham kuzatishi kerak. Har bir talabadan o‘z fikrini kiritish, sherigining taklifiga munosabat bildirish va guruh qaroriga qanday hissa qo‘shganini qisqacha izohlash so‘ralishi mumkin. Bu usul faollikni bir necha talaba bilan cheklab qo‘ymaslikka xizmat qiladi.

Interaktiv so‘rovlar va asoslangan qaror

Mentimeter kabi vositalar talabalarning fikrini tez yig‘ish, variantlarni saralash va umumiy qarashlarni aniqlashga yordam beradi. O‘qituvchi muammoli vaziyatni taqdim etib, talabalarni bir nechta yechimdan birini tanlashga taklif qilishi mumkin. Keyin talabalar natijalarni ingliz tilida sharhlaydi, tanlov sabablarini tushuntiradi va yakuniy qarorni muhokama qiladi. Shu tariqa til amaliyoti dalil keltirish va boshqalarning nuqtayi nazarini hisobga olish bilan bog‘lanadi.

Anonim javob berish ayrim tortinchoq talabalar uchun ishtirok etishning qulay boshlang‘ich bosqichi bo‘lishi mumkin. Biroq ovoz berishning o‘zi yetakchilikni shakllantirmaydi: undan so‘ng natijalarni tahlil qilish, qarama-qarshi fikrlarni muhokama etish va guruh xulosasini himoya qilish kabi faoliyatlar tashkil qilinishi lozim.

O‘yinlashtirishni hamkorlik bilan uyg‘unlashtirish

Kahoot! singari viktorina platformalari til birliklarini takrorlash va o‘zlashtirishdagi bo‘shliqlarni aniqlash uchun ishlatilishi mumkin. Yetakchilikka yo‘naltirilgan darsda topshiriqlarni faqat individual ball to‘plash shaklida emas, balki jamoaviy izohlash, savollar tuzish va umumiy strategiyani taqdim

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

etish bilan boyitish mumkin. Masalan, guruh a'zolari javobni tanlagach, nima uchun aynan shu variant to'g'ri ekanini ingliz tilida tushuntiradi.

O'yinlashtirishda tezlik va g'alabaga haddan tashqari urg'u berish ehtiyotkorlikni talab qiladi, chunki bu holat ayrim talabalarni chetda qoldirishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi natijadan tashqari dalillash, teng ishtirok va jamoaning o'zaro yordamini ham qadrlashi zarur.

Loyiha faoliyati va vazifalarni boshqarish

Moodle kabi ta'limni boshqarish tizimlari loyiha topshiriqlari, manbalar, muddatlar, muhokamalar va baholash mezonlarini bir muhitda tashkil etish imkonini beradi. Talabalar ingliz tilida ma'lumotli taqdimot, ijtimoiy kampaniya yoki qisqa raqamli qo'llanma yaratishlari mumkin. Loyiha bosqichlari maqsadni belgilash, vazifalarni taqsimlash, ma'lumot yig'ish, matnni tahrirlash, yakuniy mahsulotni tayyorlash va uni himoya qilishni qamrab oladi.

Loyiha jarayonida talabalar muddatlarga rioya qilish, vazifalar bajarilishini kuzatish, kelishmovchiliklarni muhokama qilish va zarur bo'lsa rejani o'zgartirishni o'rganadilar. O'qituvchi aniq yo'riqnoma va maslahat beradi, lekin barcha qarorlarni o'zi qabul qilmaydi. Shu tariqa talabalarda mustaqillik va umumiy natija uchun javobgarlik rivojlanishi mumkin.

MUHOKAMA

Ko'rib chiqilgan tadqiqotlar raqamli vositalar til o'rganish jarayonini hamkorlik, tezkor qayta aloqa va loyiha boshqaruvi bilan boyitishi mumkinligini ko'rsatadi. Biroq texnologiyaning pedagogik qiymati undan qanday foydalanilishiga bog'liq. Agar topshiriq talabalarni fikr bildirish, boshqalarning dalillarini tinglash, vazifalarni kelishish va natija uchun javob berishga undasa, raqamli platforma yetakchilikni mashq qilish uchun muhit vazifasini bajaradi. Aksincha, faqat individual testlar bilan cheklangan foydalanish bunday imkoniyatlarni to'liq ishga solmaydi.

Yetakchilikka oid vazifalarni til maqsadlari bilan bog'lash zarur. Masalan, tavsiya bildirish, fikrga qo'shilish yoki e'tiroz bildirish uchun kerakli iboralarni o'rgatish bilan birga talabalar umumiy qarorga kelishlari mumkin. Shu tariqa til kompetensiyasi va jamoada ishlash bir-birini to'ldiradi.

Raqamli vositalarni joriy etishda qurilma va internetga kirishdagi farqlar, talabalar raqamli savodxonligining turlicha bo'lishi, ishtirokning noteng taqsimlanishi hamda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalalari e'tiborga olinishi lozim. Bundan tashqari, darsdagi yuqori faollik uzoq muddatli yetakchilik rivojlanganini avtomatik tarzda isbotlamaydi. Kelgusidagi tadqiqotlarda turli metodlarni taqqoslash, mashg'ulotdan oldingi va keyingi ko'rsatkichlarni o'rganish va shakllangan ko'nikmalarning boshqa vaziyatlarda namoyon bo'lishini tekshirish maqsadga muvofiq.

XULOSA

Xorijiy til ta'limida raqamli hamkorlik vositalari talabalarda yetakchilik va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun qo'shimcha pedagogik imkoniyatlar yaratadi. Eng muhim shart — platformani aniq o'quv maqsadi bilan bog'lash, rollarni navbat bilan taqsimlash, har bir talabaning hissasini ko'rsatish va hamkorlik jarayonini tahlil qilishdir. O'qituvchi raqamli vositalarni maqsadli topshiriqlar, mazmunli muloqot va muntazam refleksiya bilan uyg'unlashtirishi lozim. Bunday yondashuv talabalarni nafaqat chet tilida muloqot qilishga, balki jamoada tashabbus ko'rsatish, asosli qaror qabul qilish va umumiy natija uchun mas'uliyatni bo'lishishga ham tayyorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xudoyberdiyeva.Z. (2023). Xorijiy tillarni o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash usullari. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 1(2). https://doi.org/10.5281.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

2. Xalilova, L. (2023). Raqamli texnologiyalari vositasida xorijiy tillarni o'qitish uzviyligini takomillashtirishning ta'limiy xususiyatlari. O'zMU XABARLARI, 1(1.12.2). https://journals.nuu.uz/index.php/actanuuz/article/view/13639.
3. Hiromori, T. (2024). Group work dynamics and the role of leadership in face-to-face and online second language classes. International Journal of Applied Linguistics, 34(1), 316–332. https://doi.org/10.1111/ijal.12495.
4. Huang, F., & Zhang, H. (2025). Explaining the penetrating role of technology in online foreign language learning achievement. Foreign Language Annals, 58(1), 10–39. https://doi.org/10.1111/flan.12781
5. Liu, Y., Thurston, A., & Ye, X. (2024). Technology-enhanced cooperative language learning: A systematic review. International Journal of Educational Research, 124, Article 102314. https://doi.org/10.1016/j.ijer.2024.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.